

ГОЛДЪР СРЕЩУ ОБЕДИНЕНОТО КРАЛСТВО

Решение на Европейския съд по правата на човека от 21 февруари 1975 г.

ТЕКСТОВЕ ОТ КОНВЕНЦИЯТА: Чл. 6-1 ; 8 ; 50

КЛЮЧОВИ ДУМИ И ИЗРАЗИ: справедлив процес/ произнасяне по спор за граждански права и задължения/ достъп до правосъдие/ публично гледане на делото/ гледане на делото в разумен срок/ тайна на кореспонденцията/ посегателство/ предписано от закона/ ограничения за защита на демократичното общество/ ограничения за предотвратяване на престъпление/ ограничения за предотвратяване на безредици/ справедливо удовлетворение

ЦИТИРАНИ ПРИМЕРИ ОТ СЪДЕБНАТА ПРАКТИКА:

Ringeisen, 16 July 1971, Series A no. 13; Wemhoff, 27 June 1968, Series A no. 7; Neumeister, 27 June 1968, Series A no. 8; Delcourt, 17 January 1970, Series A no. 11; Matznetter, 10 November 1969, Series A no. 10; De Wilde, Ooms and Versyp, 18 June 1971, Series A no. 12; Lawless, 1 July 1961, Series A no. 3; "Belgian Linguistic", 23 July 1968, Series A no. 6; De Becker, 27 March 1962, Series A no. 4

По делото Голдър Европейският съд по правата на човека, заседавайки в отделение в съответствие с член 48 от Процедурния правилник на Съда и в състав от съдиите:

Г-н Г. Баладоре Палиери, председател, г-н Х. Мозлер, г-н А. Фердрос, г-н Е. Роденбург, г-н М. Дзекия, г-н Ж. Кремона, г-жа Х. Педерсен, г-н Тор Вилиамсон, г-н Р. Рюсдал, г-н А. Бозер, г-н В. Гансхоф ван дер Мерш, сър Джералд Фицморис,

както и г-н М.-А. Ейсен - секретар, и г-н Дж. Ф. Смайт - помощник-секретар,

след като обсъди делото в закрито заседание,

постанови следното решение:

[§и от 1 до 8 описват протичането на производството пред Съда.]

ФАКТИТЕ

9. Фактите по делото могат да бъдат обобщени по следния начин:

10. През 1965 г. г-н Сидни Елмър Голдър - гражданин на Обединеното кралство, роден в 1923 г., е осъден в Обединеното кралство на лишаване от свобода за срок от петнадесет години за грабеж. През 1969 г. Голдър изтърпява наказанието си в затвора Паркхърст на о-в Уайт.

11. Вечерта на 24 октомври 1969 г. в мястото за отпих на затвора, където по това време се намира г-н Голдър, възникват сериозни безредици.

На 25 октомври един от служителите на затвора - г-н Лиард, който е участвал и е бил ранен при потушаването на безредиците, дава показания, с които идентифицира нападателите си, като заявява: "Фрейзър крещеше ... и Фрейп, Нуунан и един друг затворник, когото познавам по физиономия, мисля, че беше Голдър, ... ми нанасяха ожесточени удари."

12. На 26 октомври Голдър и другите, които са заподозрени, че са участвали в безредиците, са отделени от останалите затворници. На 28 и 30 октомври Голдър е разпитван от полицейски служители. По време на втория разпит му е съобщено, че по отношение на

него се твърди, че е нанесъл побой на служител на затвора. Голдър е предупреден, че "фактите ще бъдат докладвани, за да може да се прецени дали срещу него да се предяви обвинение за побой на служител на затвора, в резултат на който е причинена телесна повреда".

13. На 25 октомври и на 1 ноември Голдър пише до депутата в Парламента, избран от неговия изборителен район, а на 4 ноември 1969 г. - до началника на полицията, относно безредиците на 24 октомври и настъпилите неблагоприятни последици за него. Началникът на затвора спира тези писма, тъй като Голдър преди това не е повдигнал поставените в тях проблеми по съответния ред.

14. По време на показания, дадени на 5 ноември 1969 г., Лиард квалифицира предишното си изявление по следния начин:

"Когато споменах затворника Голдър, аз казах "мисля, че беше Голдър", който беше заедно с Фрейзър, Фрейп и Нуунан, когато последните трима ме нападнаха.

Ако е бил Голдър, а аз със сигурност си спомням, че го видях сред онези, които бяха най-близо, крещяха обиди и като цяло се държаха скандално, то не мога със сигурност да твърдя, че той ме нападна.

По-късно, когато Нуунан и Фрейп ме сграбчиха, Фрейзър също беше там, но не мога да си спомня кой беше другият затворник. Но те бяха няколко, като един от тях стоеше по-специално настрана, но не мога да посоча името му."

На 7 ноември друг служител на затвора докладва, че:

"... по време на безредиците онази нощ през по-голямата част от времето бях в стаята с телевизора заедно със затворниците, които не участваха в тях.

Голдър - затворник номер 740007, беше в тази стая заедно с мен и, доколкото ми е известно, не участва в бунта.

Присъствието му заедно с мен може да бъде потвърдено от служител ..., който ни наблюдаваше и двамата отвън."

Същия ден Голдър е върнат в предишната си килия.

15. Междувременно затворническите власти разглеждат различните показания и на 10 ноември изготвят списък от обвинения, които могат да бъдат повдигнати срещу затворниците, включително Голдър, за нарушаване на дисциплината в затвора. В затворническото досие на Голдър са направени отбелязвания в тази връзка. В крайна сметка обаче срещу него не е повдигнато такова обвинение, като отбелязванията в затворническото му досие са направени със забележката "разследването е прекратено". Тези отбелязвания са заличени от затворническото досие през 1971 г. по време на разследването от Комисията по делото на жалбоподателя.

16. На 20 март 1970 г. Голдър отправя жалба до министъра на вътрешните работи. В нея той моли да бъде прехвърлен в друг затвор и добавя:

"Разбрах, че показания на офицера Лиард, с които погрешно съм обвинен в участие в събитията от 24 октомври м.г., са включени в моето затворническо досие. Подозирам, че

заради тези погрешни показания не бях препоръчан наскоро от местната комисия за предсрочно освобождаване.

Любезно моля да ми бъде разрешено да се консултирам с адвокат за завеждане на граждански иск за клевета във връзка с тези показания ... Ако ли не, бих помолил съдия Дж. М. Бишъп да разпреди независимо разследване на моето досие. Ще бъда удовлетворен, ако съдът постанови, че това твърдение не е част от моето досие. Ще се съглася също така, че клеветата срещу мен не ми е причинила съществена вреда, освен двете седмици, които прекарах в изолирана килия, като в такъв случай няма да е необходимо да предявявам граждански иск, стига да ми бъде поднесено извинение за клеветата ...”

17. В Англия въпросите за контактите на затворниците с лица извън мястото на тяхното задържане се регламентират със Закона за затворите от 1952 г., включително неговите изменения и допълнения, както и с подзаконовите актове по неговото приложение.

Чл. 47, ал. I от Закона за затворите гласи, че “министърът може да приема правила за организацията и управлението на затворите, ... за отнасянето със задържаните лица, ... дисциплината и контрола по отношение на тези лица ...”.

В изпълнение на тези правомощия министърът на вътрешните работи е приел Правилник за затворите от 1964 г., който е гласуван от Парламента, и има статута на писано право. Разпоредбите относно контактите между затворниците и лицата извън затвора се съдържат в членове 33, 34 и 37, които гласят:

“Общи разпоредби относно писмата и посещенията

Член 33

(1) Министърът може, с цел да осигури дисциплина и ред или предотвратяване извършването на престъпление и в интерес на всяко лице, да наложи ограничения изобщо или при определен случай по отношение на контактите, които се разрешават между затворник и други лица.

(2) На затворниците не се разрешава да контактуват с лица извън затвора, както и на такива лица със затворници, без разрешение от министъра, освен ако със закон или с този правилник не е предвидено друго.

Лични писма и посещения

Член 34

(8) На затворник не се разрешава, по силата на този член, да контактува с което и да е лице, по какъвто и да е правен или друг въпрос, както и с лице, което не му е роднина или приятел, освен с разрешение на министъра на вътрешните работи.

Адвокати

Член 37

(1) Във връзка с производства по граждански или наказателни дела, по които страна е затворник, трябва да се осигури възможност на неговия адвокат да разговаря с него във връзка с тези производства, като това може да се осъществява насаме, но под наблюдението на служител.

(2) С разрешение на министъра адвокатът може да разговаря със затворника по какъвто и да е правен въпрос под наблюдението и в присъствието на служител.”

18. На 6 април 1970 г. Министерството на вътрешните работи нарежда на директора на затвора да съобщи на Голдър отговора на неговата жалба от 20 март, който гласи:

“Министърът на вътрешните работи обстойно разгледа Вашата жалба, но не може да удовлетвори молбата Ви за преместване, нито намира основание да предприеме действия във връзка с останалите въпроси, поставени в молбата.”

19. Голдър е представил пред Комисията две жалби, съответно за задържането на писмата му (както е посочено в § 13) и за отказа на министъра да му разреши да се консултира с адвокат. На 30 март 1971 г. Комисията отхвърля първата жалба като недопустима, доколкото не са били изчерпани всички вътрешноправни средства за защита, но приема за допустима втората жалба на основание чл. 6 (1) и 8 от Конвенцията.

20. Голдър е освободен от затвора условно и предсрочно на 12 юли 1972 г.

21. В доклада си Комисията изразява мнението:

- единодушно, че чл. 6 (1) гарантира правото на достъп до правосъдие;
- единодушно, че в чл. 6 (1), независимо дали се разглежда сам за себе си или във връзка с други текстове на Конвенцията, не се съдържа подразбиращо се ограничение на правото на затворниците да завеждат искове и с оглед на това да имат свободен достъп до адвокат и следователно ограниченията, налагани от съществуващата практика на властите на Обединеното кралство, са несъвместими с чл. 6 (1);
- със седем срещу два гласа, че чл. 8 (1) е приложим към фактите на настоящото дело;
- че фактите, които съставляват нарушение на чл. 6 (1), са нарушение и на чл. 8 (с осем срещу един гласа, както беше пояснено на Съда от главния делегат на Комисията на 12 октомври 1974 г.).

Комисията освен това счита, че правото на достъп до правосъдие, гарантирано с чл. 6 (1), не е в зависимост от изискването за “разумен срок”. В жалбата, подадена до Съда, правителството възразява на това мнение на Комисията, но в изложението си заявява, че не желае да обсъжда по-нататък този въпрос.

22. *[В заключителното си становище до Съда правителството заявява между другото, че чл. 6, т. 1 от Конвенцията не дава на жалбоподателя право на достъп до правосъдие, а само правото на публично гледане на което и да е производство по подаден от него иск, което е справедливо и е в съответствие с другите изисквания по тази точка. Ако обаче Съдът установи наличие на такова право по чл. 6, правителството твърди, че правото на достъп до правосъдие не е неограничено по отношение на задържаните лица.]*

ПРИЛОЖИМОТО ПРАВО

1. ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ ПО ЧЛ. 6, Т. 1

23. В §и 73, 99 и 110 от доклада на Комисията се отбелязва единодушното ѝ становище, че е налице нарушение на чл. 6 (1). Правителството не приема това заключение.

24. [текст на чл. 6, т. 1]

25. По настоящото дело Съдът следва да реши два отделни въпроса, произтичащи от цитирания по-горе текст, а именно:

(i) ограничава ли се т. 1 на чл. 6 до гарантиране по същество на правото на справедлив процес във вече висящи производства или в допълнение към това дава право на достъп до правосъдие за всяко лице, което желае да заведе иск, с който да бъдат установени неговите граждански права и задължения?

(ii) В случай че се установи второто, съществуват ли подразбиращи се ограничения на правото на достъп [до правосъдие] или на упражняването на това право, които са приложими в настоящия случай?

А. По отношение на “правото на достъп”

26. Съдът припомня, че на 20 март 1970 г. Голдър е подал до министъра на вътрешните работи молба да му бъде разрешено да се консултира с адвокат с оглед на завеждане от него на гражданско дело за клевета срещу служителя на затвора Лиард, като на 6 април молбата му е отхвърлена (§и 16 и 18 по-горе).

При все че като непосредствен ефект от отказа на министъра на вътрешните работи за Голдър е станало невъзможно да се свърже с адвокат, от това съвсем не следва, че единственият спор, който произтича в настоящия случай, е свързан с правото на кореспонденция, като се изключват всички други въпроси относно правото на достъп до правосъдие.

Наистина, никой не би могъл да знае дали Голдър би упорствал в осъществяването на намерението си да съди Лиард, в случай че му е било разрешено да се консултира с адвокат. Освен това информацията, дадена от правителството на Съда, дава основание да се смята, че един съд в Англия не би отхвърлил иск, предявен от затворник, единствено поради това, че той е успял да предизвика процес - например чрез адвокат, без да е получил разрешение от вътрешния министър в съответствие с членове 33 (2) и 34 (8) от Правилника за затворите от 1964 г., което така или иначе не е станало в настоящия случай.

Остава обаче фактът, че Голдър е заявил съвсем ясно намерението си “да заведе граждански иск за клевета”; с тази цел той пожелава да се срещне с адвокат, което, само по себе си, е една нормална предварителна стъпка, а в случая с Голдър е от съществено значение предвид положението му на затворник. Като забранява на Голдър да осъществи такъв контакт, министърът на вътрешните работи фактически пречатства завеждането на иск и започването на процес. Без на Голдър формално да му е отказано правото да заведе иск в съда, министърът на вътрешните работи фактически пречатства осъществяването на правото по това време - 1970 г. Фактическото възпрепятстване може да бъде в противоречие с Конвенцията също така, както и създаването на юридическа пречка.

Вярно е, както подчертава и правителството, че с освобождаването му Голдър би могъл, ако желае, да се обърне към съда, но през март и април 1970 г. тази възможност е все още твърде отдалечена във времето и възпрепятстването на ефективното упражняване на едно право може да представлява нарушаване на това право дори тогава, когато възпрепятстването е с временен характер.

Съдът съответно трябва да прецени дали така установеното възпрепятстване нарушава право, гарантирано от Конвенцията, и по-специално от чл. 6, т. 1, на който Голдър се позовава.

27. Въпрос, който не се повдига и Съдът приема за изяснен, е, че “правото”, за което Голдър, с основание или не, търси защита срещу Лиард пред английски съд, е “гражданско право” по смисъла на чл. 6, т. 1.

28. Както беше посочено, чл. 6, т. 1 не формулира изрично право на достъп до правосъдие. Нормата посочва различни права, които обаче произтичат от една и съща основна идея и които, взети заедно, формират едно единно право, въпреки че то не е изрично формулирано в тесния смисъл на думата. Задължение на Съда е да установи по пътя на тълкуването дали правото на достъп до правосъдие съставлява фактор или аспект на това единно право.

29. Съображенията, изложени пред Съда, на първо място бяха насочени към начина, по който Конвенцията и по-специално чл. 6, т. 1 следва да бъде тълкувана. Съдът е готов да приеме, каквито са и становищата на правителството и на Комисията, че при това тълкуване той следва да се ръководи от членове 31 до 33 от Виенската конвенция за правото на междудържавните договори от 23 май 1969 г. Тази конвенция все още не е влязла в сила, а в нейния чл. 4 се посочва, че тя няма да има обратно действие. Членове 31 до 33 обаче съдържат по същество общоприети принципи на международното право, на които Съдът вече се е позовавал при отделни случаи. С оглед на това, когато се тълкува Европейската конвенция, трябва да бъдат взети предвид тези членове, като се държи сметка, доколкото е възможно, за “всички съответни правила на организацията” - т. е. Съвета на Европа - в рамките на която тя е приета (чл. 5 от Виенската конвенция).

30. По начина, по който това е представено в “общото правило” на чл. 31 от Виенската конвенция, процесът на тълкуване на един международен договор е едно единно цяло, единно сложно действие; това правило, приложено най-пълно, поставя на една и съща основа различните елементи, изброени в четирите точки на този текст.

31. Изразите в чл. 6, т. 1 на Европейската конвенция, взети в техния контекст, дават основание да се счита, че това право се включва в предвидените от този член гаранции.

32. Най-ясно това може да се види във френския превод на конвенцията, изречение първо. В областта на “*contestations civiles*” (гражданските иски), всеки има право на активна и пасивна легитимация, като производството протича по определен начин - “*equitablement*” (честно), “*publiquement*” (публично), “*dans un delai raisonnable*” (в разумен срок), и т. н., но също така и преди всичко - “*a se que sa cause soit entendue*” (че неговото дело ще се гледа) не от какъв и да е орган, а “*par un tribunal*” (от съд) по смисъла на чл. 6, т. 1. (Решение по делото *Ringeisen* от 16 юли 1971 г., Серия А, N 13, стр. 39, § 95). Правителството правилно е посочило, че на френски език “*cause*” може да означава “*procus qui se plaide*” (Littru, *Dictionnaire de la langue francaise*, том I, стр. 509, § 5). Това обаче не е единственото обичайно значение на това съществително. То служи за означаване чрез допълнение на “*l'ensemble des interets a soutenir, a faire prevaloir*” (Paul Robert, *Dictionnaire alphabetique et analogique de la langue francaise*, том I, стр. 666, § II-2). По същия начин “*contestation*” (иск, предявяване на иск) по принцип съществува преди съдебното производство и е самостоятелно, отделно от него понятие. Що се отнася до израза “*tribunal independant et impartial etabli par la loi*” (независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона), той извиква представата по-скоро за начина на организиране, отколкото на действие, по-скоро за институция, отколкото за процедура.

Текстът на английски език от своя страна, говори за “independent and impartial tribunal established by the law” [*независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона*]. Нещо повече, изразът “in the determination of his civil rights and obligations” [*при определянето на неговите граждански права и задължения*], на който правителството се опира в подкрепа на възраженията си, няма непременно предвид единствено вече висящите производства. Както Комисията отбелязва, този израз може да се тълкува като синонимен на израза “когато се определят неговите граждански права и задължения” (§ 52 от доклада). В такъв случай изразът би могъл да означава и правото съд или “tribunal” да се произнесе по спорове, свързани с граждански права и задължения.

Правителството твърди, че изразите “справедливо и публично гледане на делото” и “в разумен срок”, както и второто изречение на т. 1 (“решение”, “процес”), и т. 3 на чл. 6, ясно предполагат висящо съдебно производство.

Докато правото на справедливо и публично гледане на делото в кратък срок несъмнено се отнася само до висящо производство, от това не следва непременно, че по този начин се изключва правото, свързано със самото завеждане на делото. Делегатите на Комисията правилно подчертаха това в § 21 от доклада си. Освен това при наказателни дела “разумният срок” може да започне да тече от дата преди сезирането на съда, на “трибунала”, компетентен да се произнесе по “... наличието на обвинение” (решение по делото Вемхоф от 27 юни 1968 г., Серия А, N 7, стр.26-27, § 19; решение по делото Neumeister от 27 юни 1968 г., Серия А, N 8, стр. 41, § 18; решение по делото Ringeisen от 16 юли 1971 г., Серия А, N 13, стр. 45, § 110). Възможно е също така разумният срок във връзка с граждански дела да започне да тече, при определени обстоятелства, дори преди определенето на съда, до който е подаден искът, за образуване на съдебното производство.

33. Правителството по-нататък твърди, че е необходимо чл. 6, т. 1 да се разглежда във връзка с чл. 5, т. 4 и чл. 13. Според него последните предвиждат изрично право на достъп до правосъдие, като липсата на какъвто и да е съответен текст в чл. 6, т. 1 е само още показателна. Правителството също така твърди, че ако разпоредбата на чл. 6, т. 1 бъде тълкувана като предвиждаща такова право на достъп, то членове 5 (4) и 13 биха се оказали излишни.

Отговорът на делегатите на Комисията по същество е, че членове 5 (4) и 13, за разлика от чл. 6, т. 1, са “спомогателни” по отношение на други разпоредби. Според тях тези членове не регламентират отделно право, а са включени с цел да дадат процесуални гаранции, “основани на защитата от страна на закона”, като първата от посочените разпоредби е във връзка с “правото на лична свобода” съгласно чл. 5, т. 1, а втората е във връзка с “правата и свободите, предвидени в тази Конвенция” като цяло. По-нататък те твърдят, че целта на чл. 6, т. 1 е да защити, “сам по себе си”, “правото на добро правораздаване”, в рамките на което “правото да се раздава правосъдие” представлява основен и същностен елемент”. Това би трябвало да обясни разликата във формулировката на чл. 6, т. 1 и тази на членове 5 (4) и 13.

Тази обосновка има смисъл, макар че изразът “право на справедливо (или добро) правораздаване”, който е стегнат и понякога е използван за удобство (например в решението Делкур от 17 януари 1970 г., Серия А, N 11, стр. 15, § 25), не се съдържа в текста на чл. 6, т. 1 и може също така да бъде разбран, като имащ отношение единствено към начина на работата, а не към организацията на правосъдието.

Съдът намира по-специално, че оспорваното от правителството тълкуване не води до смесване на чл. 6, т. 1 с членове 5 (4) и 13, нито пък прави последните излишни. Чл. 13

говори за ефективни средства за защита пред “национална институция”, която може и да не бъде “трибунал” или “съд” по смисъла на чл. 6 (1) и чл. 5 (4). Освен това ефективните средства за защита са във връзка с нарушаване на право, гарантирано от Конвенцията, докато чл. 6 (1) и чл. 5 (4) покриват претенции, свързани, в първия случай, с наличието и обхвата на граждански права, а във втория - със законността на арест или задържане. Нещо повече, трите разпоредби са приложими в различни области. Идеята за “граждански права и задължения” (чл. 6, т. 1) няма същото приложно поле с тази за “правата и свободите, предвидени в тази Конвенция” (чл. 13), дори и да е налице известно припокриване. Що се отнася до “правото на лична свобода” (чл. 5), “гражданският” му характер във всеки случай е въпрос на доказване (решение по делото Ноймейстер от 27 юни 1968 г., Серия А, N 8, стр. 43, § 23; решение по делото Мацнетер от 10 ноември 1969 г., Серия А, N 10, стр. 35, § 13; решение по делото Де Вилде, Уумс и Верзип от 18 юни 1971 г., Серия А, N 12, стр. 44, § 86). Освен това изискванията на чл. 5, т. 4 в определено отношение са по-стриктни, отколкото тези по чл. 6, т. 1, и особено що се отнася до елемента “време”.

34. Както е посочено в чл. 31, ал. 2 на Виенската конвенция, преамбюлът на един международен договор представлява негова неразделна част. Освен това преамбюлът по принцип е от голямо значение за определяне на “предмета” и “целта” на договора при неговото изготвяне.

В настоящия случай най-съществената част от преамбюла на Европейската конвенция е тази, в която подписалите я правителства декларират, че са “решени, като правителства на европейски страни, които имат общи ценности и общо наследство от политически традиции, идеали, свобода и върховенство на закона, да направят първите крачки за съвместното осъществяване на някои от правата, провъзгласени от Всеобщата декларация” от 10 декември 1948 г.

От гледна точка на правителството тази декларация илюстрира “избирателния подход”, приет от лицата, изготвили този документ, т. е. че с Конвенцията не се цели защитата на правата на човека като цяло, а само на “някои от правата, провъзгласени от Всеобщата декларация”. Според него членове 1 и 19 имат същата цел.

Комисията от своя страна придава голямо значение на израза “върховенство на закона”, който според нея хвърля светлина върху смисъла на чл. 6, т. 1

“Избирателният” характер на Конвенцията не може да бъде поставен под въпрос. Може също така да се приеме, както посочва и правителството, че преамбюлът не включва върховенството на закона в предмета и целта на Конвенцията, но го сочи като една от характерните черти на общото духовно наследство на държавите-членки на Съвета на Европа. Все пак Съдът счита, също както Комисията, че би било погрешно да се вижда в тази връзка само едно “повече или по-малко риторично позоваване”, без особен смисъл за тези, които тълкуват Конвенцията. Една от причините, поради които правителствата, подписали Конвенцията, решават “да направят първите крачки за съвместното осъществяване на някои от правата, провъзгласени от Всеобщата декларация”, е дълбокото им убеждение във върховенството на закона. Изглежда напълно естествено и в съответствие с принципа на добросъвестността (чл. 31, ал. 1 от Виенската конвенция) да се има предвид това широко прокламирано съображение, когато се тълкуват използваните в чл. 6, т. 1 термини в техния контекст и в светлината на предмета и целта на Конвенцията.

Това се подкрепя и от факта, че Уставът на Съвета на Европа - организация, в която членуват всички държави, подписали Конвенцията (чл. 66 от Конвенцията), на две места се

позовава на върховенството на закона: първо в преамбюла, където правителствата на държавите-членки потвърждават привързаността си към този принцип, и на второ място в чл. 3, според който “всяка държава-членка на Съвета на Европа трябва да приеме принципа за върховенство на закона...”.

А що се отнася до гражданскоправните въпроси, едва ли някой би могъл да си представи върховенството на закона без възможност за достъп до правосъдие.

35. Чл. 31, ал. 3 (с) на Виенската конвенция посочва, че наред с контекста трябва да се имат предвид и “всички съответни норми на международното право, приложими в отношенията между страните”. Между тези норми са и общите принципи на правото и по-специално, “общите принципи на правото, признати от цивилизованите нации” (чл. 38, ал. 1 (с) от Устава на Международния съд). Между другото Правният комитет към Консултативната асамблея [сега *Парламентарна асамблея*] на Съвета на Европа е предвидила през август 1950 г., че “е необходимо Комисията и Съдът да прилагат тези принципи” при изпълнение на задълженията си, като по този начин е счел, че “не е необходимо” да включва специален текст в Конвенцията за тази цел (Документи на Консултативното събрание, работни доклади от сесията в 1950 г., том III, N 93, стр. 982, § 5).

Принципът, по силата на който един граждански иск трябва да може да бъде представен пред съдия, е от категорията на всеобщо “признатите” основни принципи на правото. Същото се отнася и за този принцип на международното право, който забранява отказа да се правораздава. Чл. 6, т. 1 трябва да бъде тълкуван в светлината на тези принципи.

Ако чл. 6, т. 1 следваше да се схваща като касаещ изключително протичането на процеса по дело, което вече е заведено пред съд, всяка високодоговаряща се страна би могла, без да нарушава тази разпоредба, да премахне съдилищата си или да отнеме юрисдикцията им по отношение на определени категории граждански искове, като ги възложи на органи, подчинени на изпълнителната власт. Допускания като това, неделими от опасността от произвол при упражняване на властта, биха могли да имат сериозни последствия, които противоречат на гореспоменатите принципи и които Съдът не може да пренебрегне (решение по делото *Lawless* от 1 юли 1961 г., Серия А, N 3, стр. 52, и решение по делото *Делкур* от 17 януари 1970 г., Серия А, N 11, стр. 14-15).

Съдът счита, че е немислимо текстът на чл. 6, т. 1, като посочва подробно процесуалните гаранции, давани на страните в един висящ процес, да не защитава най-напред това, което фактически прави възможно ползването на тези гаранции, т. е. достъпът до правосъдие. Такива характеристики на съдебното производство като справедливост, публичност и бързина нямат никаква стойност, ако липсва самото съдебно производство.

36. От гореизложените съображения като цяло следва, че правото на достъп до правосъдие представлява елемент, който е вътрешно присъщ на правото, посочено в чл. 6, т. 1. Това не е разширително тълкуване, възлагащо нови задължения на високодоговарящите се страни: то се основава на използваните в изречение първо на чл. 6, т. 1 понятия, взети в техния контекст, като взема предвид предмета и целта на Конвенцията като един нормотворчески акт (виж решението по делото *Вемхоф* от 27 юни 1968 г., Серия А, N 7, стр. 23, § 8) и общите принципи на правото.

По този начин и без да счита за необходимо да прибегва до “допълнителните начини за тълкуване” съгласно чл. 32 на Виенската конвенция, Съдът стигна до заключението, че чл. 6, т. 1 дава на всеки правото да заведе пред съд иск във връзка със свои граждански права или задължения. Разпоредбата включва “правото на правосъдие”, в рамките на което правото на достъп, т. е. правото да се заведе гражданско-правен иск пред съда,

представлява само един от неговите аспекти. Към него се прибавят гаранциите, предвидени в чл. 6, т. 1, отнасящи се както до организацията и състава на съда, така и до протичането на производството. Всичко това като цяло съставлява правото на справедлив процес. Съдът не счита за необходимо да установява по настоящото дело дали и в каква степен чл. 6, т. 1 по-нататък изисква наличие на решение по самото същество на спора (на английски език - "determination", на френски език - "decidera").

Б. По отношение на "подразбиращите се ограничения"

37. След като възпрепятстването на достъпа до правосъдие, споменато в § 26 по-горе, се е отразило на право, гарантирано от чл. 6, т. 1, остава да се определи дали все пак това не е било оправдано по силата на законни ограничения върху ползването или упражняването на това право.

38. Като приема гледната точка на Комисията и алтернативното становище на правителството, Съдът счита, че правото на достъп до правосъдие не е едно абсолютно право. Доколкото това е право, предвидено в Конвенцията (вж. членове 13, 14, 17 и 25), но без да бъде дефинирано в тесния смисъл на това понятие, то налице е възможност за прилагане на подразбиращи се ограничения отделно от пределите, определящи границите на обема на което и да е право.

Изречение първо на чл. 2 от Протокола от 20 март 1952 г., което гласи, че "на никой не може да бъде отказано правото на образование", поражда сравним с настоящия случай проблем. В решението си от 23 юли 1968 г. по съществото на делото, свързано с определени аспекти на законите за езика, използван в образованието в Белгия, Съдът постанови следното:

"Правото на образование... поради самото си естество изисква регламентиране от страна на държавата, което регламентиране може да се различава в различни периоди от време и на различни места, предвид нуждите и възможностите на общността и на индивидите. От само себе си се разбира, че такова регулиране никога не трябва да накърнява съдържанието на правото на образование, нито да бъде в конфликт с други права по Конвенцията." (Серия А, N 6, стр. 32, § 5)

Тези съображения са още повече валидни по отношение на едно право, което, за разлика от правото на образование, не е изрично дефинирано.

39. Както правителството, така и Комисията, цитират примери за разпоредби, особено във връзка с ограничения във вътрешното право на държавите по въпросите за достъпа до правосъдие, като например разпоредби, отнасящи се до малолетни и душевноболни лица. Въпреки че се случва много по-рядко и е с доста различен характер, ограничението, срещу което Голдър е подал жалба, представлява още един пример на такова ограничение.

Съдът няма за задача да създаде обща теория на ограниченията, допустими в случаите с лица, осъдени на лишаване от свобода, нито пък да се произнесе *in abstracto* по съответствието с Конвенцията на членове 33 (2), 34 (8) и 37 (2) от Правилника за затворите от 1964 г. Сезиран по дело, основано на подадена от едно лице жалба, от Съда се иска да се произнесе единствено по това дали прилагането на тези правила представлява в настоящия случай нарушение на Конвенцията във вреда на Голдър или не (решение по делото Де Бекер от 27 март 1962 г., Серия А, N 4, стр. 26).

40. В тази връзка Съдът се ограничава да отбележи следното:

Като подава молба до министъра на вътрешните работи да му се разреши да се консултира с адвокат за завеждане на дело срещу Лиард за клевета, Голдър се е стремил да се освободи от обвинението, отправено му от този служител на затвора на 25 октомври 1969 г. и довело до неприятни последици за него, някои от които все още налице към 20 март 1970 г. (§и 12, 15 и 16 по-горе). Освен това исканото съдебно производство е щяло да засегне произшествие, свързано с живота в затвора и възникнало по времето, когато жалбоподателят е бил затворник. Накрая, това производство е щяло да бъде насочено срещу член на персонала на затвора, който е отправил обвинението си при изпълнение на служебните си задължение и който е бил на подчинение на министъра на вътрешните работи.

При тези обстоятелства е напълно оправдано Голдър да поиска да се консултира с адвокат с цел завеждане на иск. Не е министърът на вътрешните работи този, който може да преценява изгледите за изхода на евентуалното производство; независим и безпристрастен съд е институцията, която трябва да се произнесе по който и да е заведен иск. Като отказва да даде исканото разрешение, министърът на вътрешните работи не зачита по отношение на Голдър правото да бъде сезиран съдът, както е гарантирано от чл. 6, т. 1.

II. ПО ТВЪРДЯНОТО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 8

41. По мнението на мнозинството членове на Комисията (§ 123 от доклада), “същите факти, които съставляват нарушение на чл. 6, т. 1, са и в нарушение на чл. 8”. Правителството не е съгласно с това твърдение.

42. [текстът на чл. 8]

43. Отказът на министъра на вътрешните работи по молбата от 20 март 1970 г. е имал прекия и непосредствен ефект да възпрепятства Голдър да се свърже с адвокат по какъвто и да е начин, включително чрез кореспонденция, с който начин обикновено би започнал. От това, че действително не е било спряно или цензурирано нито едно съобщение, например във вид на писмо, което Голдър би могъл да напише до адвокат, или пък да получи и което би се считало за кореспонденция по смисъла на т. 1 на чл. 8, би било погрешно да се заключи, както прави правителството, че този текст е неприложим. Да се попречи на някого дори да започне кореспонденция представлява най-далече простираща се форма на “намеса” (т. 2 на чл. 8) при упражняване на “правото на зачитане тайната на кореспонденцията”; немислимо е това да отпадне от обхвата на приложение на чл. 8, като в същото време обикновеният факт на контролиране *[на кореспонденцията]* безспорно попада в неговия обseg. Във всеки случай, ако Голдър се беше опитал да пише на адвокат независимо от решението на министъра на вътрешните работи или без да поиска необходимото разрешение, тази кореспонденция би била спряна и той би могъл да се позове на чл. 8; така би се стигнало до парадоксалния и едва ли справедлив резултат, че съобразяването с изискванията на Правилника за затворите от 1964 г. води до загуба на защитата по чл. 8.

Съдът съответно счита, че трябва да се произнесе по това, дали отказът на молбата на жалбоподателя съставлява нарушение на чл. 8 или не.

44. Според правителството правото на зачитане на тайната на кореспонденцията подлежи на подразбиращи се ограничения, извън тези по т. 2 на чл. 8, явяващи се в резултат на използваните в чл. 5, т. 1 (с) термини т. е., че наложената от компетентен съд присъда

лишаване от свобода неизбежно води до последици, отразяващи се на действието на други текстове от Конвенцията, включително на чл. 8.

Както подчертава Комисията, това становище не държи сметка за начина, по който Съдът е решил въпроса, повдигнат по чл. 8, във връзка с делата за скитничество (решение по делото Де Вилде, Уумс и Верзип от 18 юни 1971 г., Серия А, N 12, стр. 45-46, § 93). Най-вече това становище влиза в противоречие с изричния текст на чл. 8. Ограничителната формулировка, използвана в точка 2 (“Намесата... е недопустима освен в случаите...”), не оставя никакво място за приложение на идеята за подразбиращите се ограничения. В тази връзка, правната природа на правото на зачитане на тайната на кореспонденцията, което е дефинирано в чл. 8 с известна точност, е в ясен контраст с правото на достъп до правосъдие (§ 38 по-горе).

45. Правителството алтернативно поддържа, че намесата, срещу която е подадена жалбата, отговаря на изричните условия, посочени в т. 2 на чл. 8.

Без съмнение е, че намесата е била “в съответствие със закона”, т. е. с членове 33 (2) и 34 (8) от Правилника за затворите от 1964 г. (§ 17 по-горе).

Освен това Съдът приема, че “необходимостта” от намеса в упражняването на правото на затворник на зачитане тайната на кореспонденцията му трябва да се преценява с оглед на обичайните и разумни изисквания на лишаването от свобода. “Предотвратяването на безредици или престъпления”, например би могло да оправдае прилагане на по-широки мерки за намеса в случай, когато се касае за затворник, отколкото такива по отношение на лице, което не е лишено от свобода. В такава, но само в такава степен, законното лишаване от свобода по смисъла на чл. 5 не пречи на прилагането на чл. 8.

В решението си от 18 юни 1971 г., цитирано по-горе, Съдът е постановил, че “дори в случаите, когато лица са задържани за скитничество” (т. 1 (е) на чл. 5) и не са осъдени на лишаване от свобода, след като са били признати за виновни, компетентните национални власти биха могли да имат “достатъчно основание да считат, че е ‘необходимо’ да наложат ограничения с цел предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето или морала или на правата и свободите на другите”. В посочените случаи обаче не е ставало въпрос за възпрепятстване на жалбоподателите дори да започнат кореспонденция; имало е само контрол, който при това не се е прилагал в редица обстоятелства, включващи по-специално кореспонденцията между задържаните скитници и изборения от тях адвокат (Серия А, N 12, стр. 26, § 39 и стр. 45, § 93).

С цел да докаже, че намесата, срещу която Голдър се жалва, е била “необходима”, правителството издига като аргумент предотвратяването на безредици или престъпления и до известна степен, интересите на обществената сигурност и защитата на правата и свободите на другите. Дори като се вземе предвид оставената на високодоговарящите се страни свобода на преценка, Съдът не може да съзри как тези съображения, както те се разбират “в едно демократично общество”, биха могли да задължат министъра на вътрешните работи да възпрепятства Голдър от кореспонденция с адвокат с оглед завеждане на дело срещу Лиард за клеветата. Съдът отново поставя ударение върху факта, че Голдър се е стремил да отхвърли от себе си обвинението, отправено му от този служител на затвора, като последният е действал при изпълнение на служебните си задължения и във връзка с произшествие в затвора. При тези обстоятелства Голдър оправдано би могъл да иска да пише до адвокат. Не е министърът на вътрешните работи, нито пък настоящият Съд този, който да преценява изгледите за изхода на исканото производство; адвокатът е, който трябва да съветва жалбоподателя относно неговите

права, а след това съдът е институцията, която трябва да се произнесе по всеки заведен иск.

Решението на министъра на вътрешните работи се оказва още по-малко “необходимо в едно демократично общество”, като се има предвид, че кореспонденцията на жалбоподателя с адвокат би могла да бъде подготвителна стъпка за започване на гражданско производство и по такъв начин - за упражняване на правото, съдържащо се в друг текст на Конвенцията, т. е. в чл. 6.

Така Съдът стигна до заключението, че е налице нарушение на чл. 8.

III. ПО ПРИЛАГАНЕТО НА ЧЛЕН 50 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

46. *[Съдът счита, че предвид обстоятелствата по делото не е необходимо да присъди на жалбоподателя друго справедливо удовлетворение Освен това произтичащо от признаването на нарушение на неговите права.]*

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ:

1. Реши с девет срещу три гласа, че е налице нарушение на чл. 6, т. 1.
2. Реши единодушно, че е налице нарушение на чл. 8.
3. Реши единодушно, че горните констатации представляват сами по себе си справедливо удовлетворение по смисъла на чл. 50.

Изготвено на френски и английски език, като френският текст е автентичният, в Сградата по правата на човека в Страсбург на двадесет и първи февруари хиляда деветстотин седемдесет и пета година.

Подписано от: Г. Баладоре Палиери, председател
Марк - Андре Ейсен, секретар

Съдиите Фердрос, Дзекия и сър Джералд Фицморис са приложили особените си мнения към настоящото решение в съответствие с чл. 51, т. 2 от Конвенцията и член 50, т. 2 от Процедурния правилник на Съда.